

НАУЧНА ЮБИЛЕЙНА СЕСИЯ ПО ГЕОГРАФИЯ

Цв. Михайлов

На 24 и 25 април 1969 година се състоя юбилейна научна сесия по география, посветена на 25-годишнината от социалистическата революция в България, 100-годишнината от Българската академия на науките и 80-годишнината от Софийския университет. Сесията бе организирана от Географския институт при БАН, специалност география при Геолого-географския факултет на Софийския университет, Българското географско дружество и Геолого-географската секция при Съюза на научните работници в България.

В своето встъпително слово директорът на Географския институт и председател на Българското географско дружество чл. кор. проф. Ж. Гълъбов изтъкна, че географията е една от първите науки, които са намерили място при създаването на Българската академия на науките и на Софийския университет. В условията на буржоазно-капиталистическа България тя се развива предимно като описателна наука под силното влияние на хорологизма и вулгарния географски материализъм. През четиридесетте години в българската география намира място геополитиката. Тя оказва силно влияние върху изследванията на някои географи.

След Деветосептемврийското народно въстание, изтъкна проф. Ж. Гълъбов, се създават благоприятни условия за развитието на българската географска наука. Тя е очистена от буржоазната идеология и е поставена на марксистически основи. Пред нея се поставят нови задачи, които произтичат от нуждите на социалистическото строителство и преобразуванията в икономиката на страната. Изследват се природните ресурси, териториалното разпределение на производителните сили и производството, трудовите ресурси, населението и селищата, ерозията и др. Физическата и икономическата география се отделят като самостоятелни клонове на географската наука със свои задачи и методология. В географията като комплексна наука се проявява процес на бърза диференциация, при който се обособяват в самостоятелни направления нейните различни клонове.

След 9 септември 1944 г., продължи проф. Ж. Гълъбов, се създават много нови кадри, които работят в областта на отделните географски науки. Особено важни в живота на българската география са две събития. През 1951 г. специалност география излиза от състава на Историко-филологическия факултет и заедно със специалностите биология и геология образуват новия Биолого-геолого-географски факултет. По същото време се открива и Географския институт при Българската академия на науките. В 1963 г. Биолого-геолого-географският факултет е реорганизиран и двете специалности — геология и география, при Софийския университет образуват самостоятелен Геолого-географски факултет.

След 1950 г. българските географи провеждат изследвания на широк фронт и създават оживени връзки със съветските географи и географите от другите социалистически страни. В Съветския съюз се изпращат на специализация много от младите научни работници. Появяват се редица оригинални изследвания и трудове в областта на различните географски науки.

Настоящата юбилейна сесия, изтъкна в заключение проф. Гълъбов, е добър показател, който отразява растежа на българската географска наука. Това е намерило място в нейната проблематика.

* * *

На сесията бяха изнесени два основни доклада¹, които разглеждат развитието на физическата и икономическата география, и 10 съдоклада, посветени на отделните географски науки.

1. Проф. П. Пенчев, проф. Ил. Иванов и проф. Д. Димитров — Състояние, задачи и перспективи на физическата география в България.

2. Проф. К. Мишев, доц. Д. Канев, доц. М. Георгиев и н. сътр. Ив. Валцаров — Основни проблеми и съвременни направления на геоморфологията в България.

3. Гл. асист. Л. Лакос и науч. сътр. М. Данева — Основни проблеми и съвременни направления по картографията в България.

4. Проф. Д. Димитров и ст. н. с. Х. Тишков — Основни проблеми и съвременни направления по климатологията в България.

5. Проф. П. Пенчев и н. с. Л. Зяпков — Основни проблеми и съвременни направления по хидрологията в България.

6. Ст. н. с. Цв. Михайлов и доц. М. Пенков — Основни проблеми и съвременни направления на географията на почвите в България.

7. Проф. Игн. Пенков и проф. Л. Динев — Състояние, задачи и перспективи на икономическата география в България.

8. Ст. н. с. П. Попов — Съвременни практически направления и проблеми на географията на промишлеността в България.

9. Проф. Т. Йорданов — Основни проблеми и съвременни направления по географията на селското стопанство в България.

10. Проф. Л. Динев и ст. н. с. Н. Мишев — Основни проблеми и съвременни направления по географията на населението и селищата в България.

11. Доц. М. Печевски — Състояние, задачи и перспективи на училищната география в България.

12. Доц. Й. Наумов — Съвременно състояние и проблеми на медицинската география в България.

На двете заседания, проведени на 24 април, бяха изнесени 6-те доклада по физическа география и направени изказвания по тях. По време на заседанията, проведени през втория ден, бяха разгледани докладите из областта на икономическата, училищната и медицинската география, придружени със съответни разисквания.

В разискванията по докладите взеха участие 20 души от Геолого-географския ф-т на Софийския университет, Географския и-т при БАН, Картопроект. Института по туризма, Управлението по геология и охрана на земните недра, Институт по хидрология и метеорология, Хидрометеорологичната служба, Комисията по производителните сили при БАН, Педагогическият институт при Министерството на народната просвета, Института за усъвършенстване на лекарите и др. Тук по реда на изказванията се излагат основните мисли за участвувалите в разискванията по докладите.

Проф. Т. Йорданов (Географски и-т при БАН) намира, че в основните линии на доклада по физическа география липсва обединяващото звено, а именно комплексността. Отделните физикогеографски науки са проследени, без да е подчертана взаимната връзка между тях. Комплексните географски изследвания все още не са намерили подходящо място в научноизследователската дейност на географите. Комплексните икономикогеографски и физикогеографски изследвания у нас се налагат от нуждите на практиката. В тази насока могат да се направят съществени приноси. Като пример за бъдещите разработки може да се използва опитът, достигнат при съвместните физикогеографски и икономикогеографски проучвания в Източните Родопи.

¹ Докладите и съдокладите се печатат изцяло в настоящия том от Известия на Българското географско дружество.

Доц. М. Георгиев (Геолого-географски ф-т при СУ) в изказването си отбелязва, че българските физикогеографи разработват въпроси из областта на геоморфологията, хидрологията и климатологията. Геоморфоложката компонента на физикогеографския ландшафт е предмет на най-много и най-задълбочени изследвания. Биогеогенната компонента почти не се засяга. Няма подготовени кадри за научни разработки в тази насока. Необходимо е географите да провеждат проучвания в областта на растителната география, зоогеографията и географията на почвите. Това е необходимо, за да може с успех да се приложи комплексният физикогеографски метод и се изучи цялостно природната среда на нашата страна.

Медицинската география е една междинна наука, чието развитие изисква общите усилия на медици и географи. Съвместните изследвания ще подпомогнат правилното изясняване на редица заболявания и да бъде поставена на по-добри основи борбата за здравето на хората.

Докладът на П. Печевски има много общ характер. От идейна гледна точка той е издържан. Липсват примери как ще се осъществява патриотичното възпитание с учениците, когато се изучават релефът и климатът на нашата родина. Хубави и издържани учебници по география могат да бъдат създадени само когато се обединят усилията на научните работници и учителите. Учебниците са най-добрата защита на нашата наука и предмета география пред българската общественост и М-вото на народната просвета.

Ст. н. с. Вл. Попов (Географски и-т) в доклада на К. Мишев и колектив се засягат проблеми из областта на геоморфологията на България. Географският институт проучва българското черноморско крайбрежие. Оказана е ценна помощ при строителството на пристанището северно от Шабла, при проектиране на хвостохранилището на р. Батова и др. В практиката се чувствава голяма нужда от географи специалисти. В някои проектантски организации негеографи се занимават с разрешаването на проблеми с подчертан географски характер. Поради своята некомпетентност в много случаи те правят неправилна преценка на географските условия. Това понякога има тежки отрицателни последствия за народното стопанство. Необходимо е географите по-активно да се заемат с разработването на проблеми, тясно свързани и предизвикани от нуждите на практиката.

Училищната география не е на необходимото съвременно ниво. Учебниците съдържат груби грешки и не са съобразени с възрастовите особености на учениците. Българското географско дружество трябва по-активно да участва при подготовката на учениците и да оказва квалифицирана помощ на авторите.

Ст. н. с. Цв. Михайлов (Географски и-т) отбелязва, че са постигнати неоспорими успехи в областта на отделните географски науки. Но малко е направено за тяхното свързване в общото обединяващо звено на географията. Това е отразено и в основния доклад по физическа география. Той правилно изяснява голямата диференциация, която е достигната при изследването на отделните географски науки. Сега е необходимо да се пристъпи към следващия етап — свързване на изследванията, което ще спомогне за развитието на комплексното географско направление.

В доклада на К. Мишев и колектив е дадена правилна постановка на редица геоморфоложки въпроси и проблеми. Българските геоморфолози трябва да насочат своите усилия в изучаване на кватернерните отложения и структурната геоморфология. Налице са подходящи обективни условия да се направят сериозни приноси в тази насока и да се създаде българска геоморфоложка школа. Заслужава също така да се обърне особено внимание на прилагането на стационарни наблюдения и лабораторни изследвания при теренните геоморфоложки проучвания. От тях ще се получат количествени показатели, които все още малко се използват в геоморфологията.

При бъдещите изследвания в областта на физическата география е особено наложително тясно сътрудничество между всички географи. Следва да се проявява по-голяма активност за сътрудничество с други науки при разработването на проблеми с практическо-приложно значение.

Проф. Л. Динев (СУ) изтъкна, че в общия доклад по физическа география се дават постиженията само в областта на отделните нейни науки. В доклада на К. Мишев и колектив добре са поставени въпросите за състоянието на геоморфологията в България, а в доклада на Лаков и М. Данева не са засегнати моментите, отразяващи географското изпълнение на картографската разработка. Недостатъчно се разработват въпросите на икономическата картография. Студентите трябва да са подготвят по-добре в тази област на картографията, за да бъдат търсени след завършването на университета от институтите, които разработват икономикогеографски карти. Картографията е не само наука, но и метод, който трябва да бъде широко използван от географите.

Географските изследвания в областта на спелеологията са твърде ограничени. В това отношение биолозите проявяват много голяма активност, а географите изостават.

Икономикогеографите в своите изследвания трябва да обърнат особено внимание по въпросите на икономикогеографското райониране и неговото приложение в практиката. Предвижда се нова териториална организация на промишлеността. От това произтича особено важна задача за икономикогеографите, които се занимават с териториалното разпределение на производството. На такава тема може да се проведе дискусия или събеседване с цел да се изясни точното място на икономикогеографския район при организацията на производството съобразно със съвременните модерни изисквания. Недостатъчно се проучават въпросите на стопанския туризъм. Това е широко поле за научна работа, което стои все още настрана от погледа на географите.

В доклада по медицинска география е дадено много сполучливо състояние на тази наука в България. Нашето съвремие налага твърде ясно сътрудничество между географи и медицини в областта на медицинската география.

В доклада на М. Печевски е отразено състоянието на географията като учебен предмет. Тя продължава все повече и повече да бъде подценявана. Отговорността пред нашето социалистическо общество ни задължава да потърсим съдействие от най-отговорните фактори в тази насока.

И. Савов (Картпроект) отбелязва, че картографията е една наука, която широко използва метода на моделирането. Съществуват обаче нови постановки при картографското моделиране. Географите не могат да се ползват добре от тях. Проблемите на картографското моделиране трябва да се поставят конкретно пред географите-картографи. Може също така да се отдели по-голямо внимание и при подготовката на студентите в тази насока. Успехи са постигнати в комплексната картография при изработване атласите на окръзите. Но атласите носят белега на известна шаблонност. При тяхното съставяне следва да се имат пред вид както предназначението им, така също историческите, природните, икономикогеографските и туристическите особености на всеки окръг. От особена важност в случая е техническото усъвършенстване при отпечатването.

П. Станев (И-т по туризма към Комитета по туризма) обръща особено внимание на необходимостта от комплексни географски изследвания за нуждите на стопанския туризъм. С особена острота се чувства липсата от проучване на отделните физикогеографски компоненти. Приблизително така стоят нещата и с регионалните туристически проучвания. Трябва да се говори не за география на туризма, а за география на стопанския туризъм. Това са две различни неща. Има много проблеми, които изискват помощта на икономикогеографите. Например ликвидират се някои планински курорти. Чака разрешение въпросът да се определи кое е по-рационално — туризмът или промишлената дейност. България се развива като туристическа страна и се поставят редица въпроси от този аспект, които по своя характер са неоспоримо географски. При тяхното разрешаване се изисква активната компетентна намеса и на научните работници из областта на географските науки.

С. т. и. с. П. Векиска (Педагогическия и-т при МНП) взема отношение към изследванията на физикогеографите от гледна точка на училищната география. Тя изтъкна, че е голяма нуждата от комплексни физикогеографски изследвания. В тях ще се синтезира съвременното състояние на физическата география. Това кос-

вено ще подпомогне училищната география и съставянето на научни и високо идейни учебници по география. Комплексните изследвания ще се извършат от голям колектив и по своята същност ще спомогнат за обединяването на географските сили. При изследванията обект е действителността, а в училището учител-географ има за обект детето. Оттук произтича и трудността за предаване по най-подходящ начин на географските познания. Те трябва да се свързват с особеностите на детската възраст. В университета се изучават три района, а в училищата България се разглежда в 6 района. Несъобразността е очевидна и учителят по география е поставен пред сериозна трудност.

В доклада на М. Печевски се дава добра представа за училищната география. Но не може с един час в X клас да се изучава географията на България и да се възпитават патриоти. Изтъкнатите наши географи не са направили необходимото, за да защитят географията пред съответните държавни и обществени инстанции. Съществени пропуски има при съставянето на учебниците и при преподаването на географията в Университета. Там малко се изясняват редица географски закономерности, тъй като се правят предимно характеристики на отделните райони на страната и селищата. Отговорността пред младото поколение и пред нашия народ налага да се използват всички възможности, щото географията да вземе своето място в училищната програма като учебен предмет.

Х. Борисов (Предприятие за геофизични проучвания и геоложки картиране) посочва, че сесията има своето значение за географите геоморфолози, работещи в практиката. Студентите не получават достатъчна подготовка в университета, за да могат веднага след завършването да започнат самостоятелна работа. Трябва да се подобрят изследванията в областта на кватернерната геоморфология и се координира работата по геоморфоложкото картиране на страната, която се извършва от различните институти. Сериозен е въпросът за ерозионния срез. От него се интересуват твърде много геолозите, работещи в областта на рудотърсенето. Помощта на геоморфолозите е много ценна в тази насока.

Доц. М. Гловия (СУ) отбелязва, че след 9. IX. 1944 г. географските науки се развиват твърде интензивно. Създадени са два научни центъра — в Университета и в Академията. Обучението на студентите се провежда профилирано по икономическа и по физическа география. Недостатъчно се засягат въпросите и проблемите на комплексната география и ландшафтознанието. Тези въпроси се нуждаят от сериозно теоретично изясняване. При геоморфоложките изследвания е необходимо широко да се прилага лабораторните разработки. Те са особено необходими при датирането на кватернерните седименти. Все още се подценява проучването на антропогенния релеф, който с успех може да се използва при реконструкцията на ландшафта.

Ж. Байков (Картпроект) посочи, че докладът на Л. Лаков и М. Данева дава представа за картографията в България. Подкрепя И. Савов, че при съставянето на картата трябва да се прави модел. В картографията широко се използват математическият и статистическият метод, а в последно време се работи и по прилагането на необходимата автоматизация. Тези неща трябва да се предвиждат и при подготовката на студентите географи.

Проф. Ж. Гълъбов (Географски и-т при БАН) изтъкна, че докладите са изпълнили своето предназначение. Някои от изказаните не са правилно схващати същността на комплексните изследвания, които се противопоставят на отрасловите изследвания. Не може да се развива едно физикогеографско направление, а да се подценява друго. Но факт е, че трябва да се засили работата в областта на комплексната география. Тази тенденция е заложена в методологията на отрасловите физикогеографски науки.

Комплексната физическа география разкрива зависимостите от по-висок порядък, които съществуват между компонентите на ландшафта. При проучването на ландшафта трябва правилно да се отрази тази сложна взаимозависимост. Ако се възприеме мнението на П. Векиска да се прави само синтез, то за физикогеографа ще

лицето тя е призвана да подпомага за създаването на социалистически мироглед у децата. Със съществуващия хорариум това не може да се осъществи. Не са малко случаите, когато въпросите на географията се решават от М-во на просветата, без да се изисква компетентното мнение на тези, които изучават географията. Няма катедра по география на туризма. Тя трябва да се създаде, като се направят изменения в съществуващите сега икономикогеографски катедри.

* * *

След станалите изказвания пояснения по повдигнатите въпроси направиха авторите на докладите.

Проф. Ил. Иванов посочи, че за да се представи цялостно физическата география в доклада, е трябвало да се засегнат още много въпроси. Не са отразени и постиженията на отрасловите и комплексните направления. Пропуск е направен, че не е отбелязано значението на физикогеографските изследвания за стопанския туризъм.

Проф. К. Мишев изтъкна, че правилно са поставени редица въпроси относно проблемите на бъдещите геоморфоложки изследвания на България. Те трябва да се вземат пред вид от геоморфолозите.

Проф. Д. Димитров изрази своето мнение, че в изказванията по въпроса на климатологията правилно са засегнати редица положения за обучението на студентите физикогеографи. Те се обучават като географи хидроклиматолози и като бъдещи учители, които ще преподават и климатология. Във връзка с това е съобразен и обемът на материала, който те изучават. Що се касае до известни технически познания и навици, те са елементарни и могат да се добият допълнително по самостоятелен път. Географът климатолог анализира климатичните явления, генезиса на климата и климатичните ресурси в по-широк аспект — на фона на географската среда, като се основава на строго специфична географска методология.

Проф. П. Пенчев споделя мнението на К. Иванов и Т. Панайотов за сътрудничество между хидролозите от Университета, Географския и-т и ХМС. Твърде оригинално е мнението на проф. Гълъбов за ритмичното колебание в ландшафта и за значението на хидроложните цикли.

Ст. науч. сътр. П. Попов (Комисия по производителни сили — БАН) счита, че новите обществено-икономически условия поставят пред икономическата география сложни проблеми от теоретичен и практически характер. За тяхното разрешаване е необходимо да се съчетаят традиционните географски изследвания с приложението на икономико-математически методи. Те могат да се прилагат резултатно при териториалното разпределение на производителните сили, при изработването на прогнози за развитието на населените места, промишлените и аграрно-промишлените комплекси, райони, подрайони, микрорайони и др. В разрешаването на тези актуални проблеми поради липса на подготвени кадри икономическата география губи съществени позиции в практическата дейност, които се заемат от икономисти. Целесъобразно е към Софийския университет съвместно с Българското географско дружество да се организират квалификационни курсове за запознаването на географите с приложението на съвременните количествени методи в икономическата география.

Доц. д-р Й. Наумов (ИСУЛ) изрази задоволство от проявения интерес към медицинската география и за оценката, дадена на неговия доклад.

Доц. М. Печевски (СУ) посочи, че в краткия доклад не е възможно да се изложи всичко. Въпросите на училищната география продължават да бъдат актуални. Трябва да се потърси помощта на обществеността и на най-отговорни държавни фактори, за да се премахне подценяването на географията в училищните програми. Дълг на географите е да подпомогнат подетата инициатива за подобряването на учебниците. Тук са налице сериозни пропуски и недостатъци, но може много да се направи.

* * *
Заклучителни изказвания, в които бяха отразени основните моменти от работата на сесията и посочени някои проблеми из областта на физическата и икономическата география, направиха проф. К. Мишев и проф. Ив. Велчев.

Проф. К. Мишев. Сесията дава правдива картина за състоянието на географските науки. Важно място в обсъждането имаха въпросите за природната среда, за комплексността при географското изследване, за стопанския туризъм, за медицинската география и за училищната география. Природният ландшафт е второто жилище на човека. Той придобива все по-голямо значение към петдневна работна седмица. Човекът ще потърси природата. Обаче ландшафтът не е организиран така, че да задоволи неговите нужди и интереси. От това произтичат много задачи, по които трябва да работят физико-географите и икономикогеографите.

Постигнати са успехи в отделните отрасли на географската наука. Но в комплексните разработки и в теоретическите изследвания е налице изоставане. Трябва да се помисли сериозно за изследването на природната среда, за целенасоченото използване на природните ресурси. За такъв род изследвания географите като комплексници не са добре подготвени.

В конкретните отраслови изследвания физикогеографите и икономикогеографите са се много отдалечили. Това налага да се постави проблематика, която ще спомогне за сближаване на двата основни географски клона и за обединяването на усилията при разработването на най-важните географски проблеми.

Много въпроси от областта на училищната география могат лесно да се оправят. Това зависи от отговорни държавни фактори, но до голяма степен и от работата и активността на географите. Тук изниква проблемът за учебниците. Те трябва да се обсъждат от по-широка аудитория. Например с такава задача може да се вземе Българското географско дружество.

Проф. Ив. Велчев (СУ) при последното заседание подчерта, че сесията е добре организирана, правилно се проведе и ще даде очакваните резултати. Изнесените доклади отразяват действителното състояние на географските науки и разкриват перспективите за тяхното развитие. Съществен недостатък, който се разкри на сесията, е все още недостатъчните комплексни, физикогеографски и икономикогеографски проучвания. Сега, когато е поставен въпросът за интеграцията на научните изследвания, следва да се подчертае, че е наложително и крайно време да се премине към комплексни географски проучвания за разкриване на природните и обществено-икономическите ресурси на нашата страна.

На сесията се поставиха основните проблеми, които стоят пред научните работници у нас. На нея се очертаха перспективите за по-нататъшното развитие на географските науки за благото на нашата социалистическа родина.

* * *

Сесията в своето последно заседание реши докладите и изказванията, направени по тях, да бъдат отпечатани в подходящ вид в Известия на Българското географско д-во или в Известия на Географския и-т при БАН.